

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ІКЖЦ

УАППО

Українська асоціація представниць
правоохоронних органів

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

IV Міжнародна науково-практична конференція
(18 травня 2023 року)

УДК 305:355.08]08(043.2)

P-31

Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони України: стан, проблеми, перспективи : тези IV Міжнародна науково-практична конференції (Хмельницький, 18 травня 2023 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2023. 418 с.

Видання містить тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції “Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони України: стан, проблеми, перспективи”, яка відбулась в онлайн режимі 18 травня 2023 року у м. Хмельницький на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

УДК 305:355.08]08(043.2)
© Видавництво НАДПСУ, 2023

ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВІ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ЗВАННЯ ГЕРОЇНЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Віктор СІТКАР

Степан СІТКАР

Вже понад 405 днів від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну світова спільнота спостерігає, як незліченна кількість українок відстоює себе, свої громади та свою країну. Україна має унікальний досвід участі жінок у бойових діях із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії російської федерації з 2014 року в межах як проведення антитерористичної операції (АТО), операції Об'єднаних сил (ООС), так і під час відбиття широкомасштабного вторгнення росії [5].

Незламні жінки України змінили своє життя та стали на захист України зі зброєю у руках, підтримують і допомагають війську як волонтерки, або продовжують так само сміливо й самовіддано вести переможні битви на освітньому, науковому, інформаційному, медичному, виховному, економічному, юридичному, безпековому, політичному, дипломатичному, психологічному, музичному, родинному, материнському, логістичному, фінансовому, господарському, духовному, бізнесовому, виробничому, культурному, мистецькому, комунікаційному, інноваційному, кібернетичному, технічному, IT-фронтах цієї війни [11].

19 листопада 2022 року Джек Маккейн син покійного сенатора Джона Маккейна, оголошуючи присудження Премії імені сенатора Джона Маккейна за лідерство на державній службі 2022 року в межах Міжнародного безпекового форуму в Галіфаксі жінкам України, наголосив: “Ми хочемо від-

значити відважність та внесок жінок України. Хоробрі жінки, які намагаються уберегти свої родини, відправляють синів та чоловіків на війну та воюють самі, захищаючи країну від путінської агресії. Жінки України добровільно стали героїнями, чия хоробрість, честь та гідність надихнули світ. Світ бачить, як жінки по всій Україні дають відсіч агресору, рятуються разом із родинами, допомагають після бомбардувань, підтримують військові зусилля, воюють на передовій...” [11].

Під час війни жінки взяли на себе величезну відповідальність: одні – за родини й дітей, виїхавши за кордон та допомагаючи в тилу, багато інших – на фронті, взявши в руки зброю та поїхавши в найгарячіші точки бойових дій, щоб захищати свої сім’ї та Батьківщину. Перша леді України Олена Зеленська в інтерв’ю ЗМІ Республіки Корея зазначає: “Українські жінки – це не тільки жертви війни. Вони нарівні із чоловіками воюють на всіх фронтах”. І це дійсно так, жінки України – мужні, сміливі, незламні, приклад та натхнення для всіх народів світу [12].

На сьогодні немає офіційної інформації про те, скільки саме жінок захищають Україну зі зброєю у руках, але їх точно вагома частка. Окрім того, багато жінок – письменниць, художниць, музиканток, готельєрок, перукарок, учительок, музейниць, жінок багатьох інших професій різного віку, зокрема й пенсіонерок, – роблять усе можливе для того, щоб наблизити перемогу над терористичною росією. Жінки плетуть маскувальні сітки, допомагають біженцям, готують їжу захисникам і захисницям, возять з-під кордону продукти й медикаменти, надані країнами-партнерами, готують коктейлі Молотова для оборони від ворога, перекладають новини з України для іноземних ЗМІ тощо [6].

Станом на сьогодні, значна кількість жінок зголосилася воювати на користь українських військ у відповідь на російське вторгнення. Міа Блум і Софія Москаленко з Університе-

ту штату Джорджія заявили, що “українські жінки історично насолоджувалися незалежністю, яка не поширена в інших частинах земної кулі”, і що “Україна пропонує унікальне уявлення про роль, яку жінки можуть відігравати у захисті нації та як власних лідерів” [4].

За словами міністра оборони Олексія Резнікова, який виступив 28 листопада 2022 року на VI Українському жіночому конгресі, у Збройних Силах “нині проходять службу 59 786 жінок, з яких 41 000 – військовослужбовці, майже 19 000 – цивільні співробітники”. Для порівняння: станом на 20 липня 2022 року в лавах української армії було 38 629 жінок. Безпосередньо на передовій участь у бойових діях беруть приблизно 5 000 жінок, з них 10 % жінок – у складі територіальної оборони, що входить до структури ЗСУ [3]. Для прикладу, у польській армії кількість військовослужбовиць складає 7 %, а в британській – 11 % [1].

У контексті дослідження зазначимо, що поряд з євроатлантичним курсом Україна також керується принципами Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, однією з цілей якої є посилення ролі жінок як рівноправних партнерів у врегулюванні конфліктів і розбудові миру в країнах, що постраждали від військових конфліктів. Тому Збройні Сили України поступово змінюють свої підходи, стають більш відкритими до участі жінок і залучають їх до виконання завдань державної безпеки та оборони. Загальний аналіз свідчить, що 2014 рік змінив всіх і розширив можливості для жінок.

Військовий конфлікт на Сході України також виявив важливу роль жінок, які беруть безпосередню участь у бойових діях у складі Збройних Сил. З 2014 року понад 8 000 жінок нагороджено відповідними державними й відомчими нагородами та відзнаками. Майже 15 000 жінок, або 4 % від загальної кількості, мають статус учасника бойових дій [3].

Аналіз даних про кількість жінок, які отримали звання Герой України (за період широкомасштабного вторгнення

росії в Україну), виявив (станом на 23 березня 2023 року), що таких є дві військові – захисниці України. Першою жінкою, яка отримала звання Герой України (посмертно), є Інна Дерусова – *старший бойовий медик 15-го окремого мотопіхотного батальйону 58-ї окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського Оперативного командування “Північ” Сухопутних військ Збройних Сил України, сержант*. У квітні 2022 року у м. Мукачево Закарпатської обл. вулицю Зої Космодем’янської перейменували на її честь. Військові, яких вона рятувала, вважали її янголом-охоронцем та називали мамою. Ті, хто знає цю тендітну і водночас сильну жінку, кажуть: по-іншому вона просто не могла. І як ніхто варта найвищої нагороди [2]; [7].

Народилася Інна Дерусова у Кривому Розі. Тут закінчила школу та медичне училище. До Збройних Сил прийшла 2015 року. Служила старшим бойовим медиком. Разом із побратимами виконувала завдання у зоні АТО – Золотому, Горіховому, Верхньоторецькому, Авдіївці, Кримському, Торецькому та Пісках.

24 лютого 2022 року Інна Дерусова саме поверталася з відпустки на місце служби. Та на два дні затрималася в Охтирці, що на Сумщині. Через масовані удари окупантів по мирному місту, яке теж захищали підрозділи оперативного командування “Північ”, було багато поранених, й Інна Дерусова залишалася з ними. До останнього. Ризикуючи життям, бойовий медик врятувала понад десять військовослужбовців. 26 лютого, вчергове надаючи допомогу пораненому під вогнем, сержант Дерусова загинула... [7]. “Те, що вона загинула на полі бою, рятуючи військових, для мене не дивно. Інна не була боягузливою, це така людина, яка йшла до кінця. Будуть летіти гармати, йти танки – вона боротиметься”, – розповів газеті “Факти” товариш загиблої Костянтин Сінковський [7].

До того ж у соціальній мережі висловив співчуття рідним колектив Тернопільського національного педагогічно-

го університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ), заклад вищої освіти, у якому навчалася Інна. Зокрема зазначено, що “...Академічна спільнота університету глибоко сумує з приводу непоправної втрати... Інну всі знали й поважали за професіоналізм і чуйність. Це чарівна жінка, чудовий друг, добра, щира, самовіддана та працьовита людина. Розділяємо біль втрати родини та друзів, усіх, хто знав Інну. Нехай пам’ять про неї буде довгою та світлою...” [7]. Пресс служба ТНПУ повідомляє, що “Інна була студенткою факультету педагогіки і психології ТНПУ. Дерусова Інна у 2020 році закінчила навчання на бакалавраті за освітньою програмою “Соціальна робота”. До того Інна з 2014 року працювала військовою медичною сестрою в зоні воєнних дій на Сході України. Однак вважала за необхідне отримати вищу освіту для соціального супроводу військовослужбовців і комплексної реабілітації учасників АТО / ООС. У 2018 році стала нашою студенткою. Інна підготувала та успішно захистила бакалаврську роботу за темою “Особливості комплексної реабілітації учасників АТО / ООС” та отримала кваліфікацію “соціальний працівник”.

Військовослужбовиця навчалася на заочній формі навчання, сумлінно приїжджала на кожну сесію разом зі своїм побратимом Курсовим Сергієм (теж випускником факультету педагогіки та психології, соціальним працівником, нагородженим орденом “За мужність” III ступеня. Сергія вже також немає серед живих).

Її приїзд був для нас завжди очікуваним. Своїм безцінним досвідом вона залюбки ділилася з викладачами та студентами. Її дуже боліла війна на Сході. Вона часто про це розповідала. Завжди, будучи на сесії, переживала, “як там мої хлопці” (військовослужбовці). Тому не було жодного сумніву, що вона буде стояти на захисті України до кінця.

Інна була позитивною, життєрадісною, людиною. Її оптимізм надихав кожного, хто з нею знався. Вона дуже любила

наш університет, наше місто, приїжджала в Тернопіль навіть після закінчення навчання”. Інна Дерусова представлена до відзначення згідно з поданням ректора до Вченої ради університету найвищою корпоративною відзнакою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка “Гордість ТНПУ” – посмертно. Поважаємо, любимо, пам’ятаємо... [8].

12 березня 2022 року Президент України присвоїв Інні Дерусовій посмертне звання Герой України з удостоєнням ордена “Золота Зірка”. Їй було 52 роки. Поховали героїню у рідному Кривому Розі. У захисниці залишилися син, який боронить Україну у складі її ж бригади, і брат, який служить у ТРО Кривого Рогу [7]; [9].

Другою жінкою-військовою, якій присвоїли звання Герой України та нагородили орденом “Золота Зірка, є 25-річна, вірна і смілива донька України, Катерина Ступницька, яка ще з 2014 року за контрактом проходила військову службу на передовій, як санітарний інструктор медичного пункту, і неодноразово рятувала життя захисників і захисниць України. З 2016 року сержант К. Ступницька на військовій службі в 14-й окремій механізованій бригаді у місті Володимирі Волинської обл. Неодноразово з нетривалими відпустками була на передовій в зоні ООС. У вересні 2021 року продовжила контракт ще на рік [9]; [10].

10 березня 2022 року тривали важкі бої за визволення смт. Макарів Київської області, захопивши яке, ворог мав намір оточити нашу столицю м. Київ з заходу. Ворожа артилерія не вщухала ні на хвилину, та українських воїнів це аж ніяк не зупиняло, вони нещадно нищили окупантів – одна за одною ворожі машини спалахували від влучних пострілів. Противника відкидали все далі й далі, звільняючи такий важливий населений пункт. Під час бою підбили екіпаж танка командира першої роти. Дівчина, не задумуючись, помчала за пораненими. Під шквальним вогнем противника змог-

ла евакуувати всіх – і командира, і членів екіпажу. Дівчина оперативно надала першу медичну допомогу і вивезла танкістів для подальшої евакуації у безпечне місце. Сама ж одразу повернулася до підрозділу. Щойно увечері з’явилась мінімальна надія хоча б на півгодини спокою – окупанти завдали ракетно-бойових удари по периметру. Пряме потрапляння у будівлю, яка слугувала медичним штабом, не залишило Катерині шансів на життя.

Прощання відбулося 11 березня 2022 року у місті Корець Рівненської області. 12 березня 2022 року її поховали у рідному селі Залізниця Рівненської обл. [10]. У жовтні 2022 року на честь Катерини Ступницької перейменовано колишні вулицю і провулок Пушкіна у м. Корець на Рівненщині. Також 08 грудня 2022 року на її честь перейменовано вул. Уляни Громової в Солом’янському районі м. Києва [10].

Сьогодні Збройні Сили України поступово змінюють свої підходи, стають більш відкритими до участі жінок і залучають їх до виконання завдань державної безпеки та оборони. Так, якщо раніше жінки претендували переважно на посади зв’язківців, водіїв, кухарів (небойових), то сьогодні вони можуть бути механіками, водіями, артилеристами тощо. Проте обмеження щодо виду діяльності жінок у сфері оборони досі наявні в Україні.

Зокрема, для жінок усе ще діє заборона на прийом на посади офіцерського складу, що пов’язано з використанням бойових патронів, водолазними роботами. Також для жінок залишаються закритими всі посади на підводних човнах і надводних кораблях, в управлінні бригад надводних кораблів, підрозділах пожежогасіння, які передбачають непряме гасіння пожеж, а також підрозділах тилового забезпечення, що передбачають використання вибухонебезпечних реактивів. У військових частинах спеціального призначення посади для жінок не передбачені [3].

На думку представниці ГО “Український Жіночий Конгрес А. Ніколаєнко, сьогодні жінки, залучені до військової

служби, стикаються з перешкодами, пов'язаними з дискримінацією за ознакою статі, відсутністю соціальних пільг і правових інструментів для забезпечення їхнього статусу учасника бойових дій або статусу ветерана. Ще одна проблема – це масова недопредставленість жінок на керівних посадах, тобто там, де ухвалюють рішення [3].

Проведене дослідження та аналіз гендерного аспекту в секторі безпеки та оборони в Україні виявили, що це – складний організм, який постійно в процесі змін. Тривалий час політика рівних прав жінок і чоловіків була не в пріоритеті. Але події нової української історії внесли свої корективи й пришвидшили зміни в цій сфері, тому що жінки в українській армії добре справляються і з важкою фізичною роботою, і з емоційним напруженням. Нарівні із чоловіками вони воюють на всіх фронтах, а кількість жінок, які хочуть захищати Україну, зростає. Патріотичний дух українок не можна зламати.

Чесні, щирі, незламні, вони руйнують усі гендерні стереотипи та власним прикладом доводять, що для українських жінок немає нічого неможливого. Бо українські жінки стійко тримаються перед викликом жахливих злочинів, включно з вбивствами, тортурами, насильницькою депортацією, переміщенням та сексуальним насильством. Незламні жінки України мають сили дивитися глибоко всередину себе і знаходити силу зцілюватися, відбудовуватися і процвітати.

Список використаних джерел

1. Більше 60 тисяч жінок стоять на захисті України. URL: [https:// Mukrayon.gov.ua/novyna/bilshe-60-tysyach-zhinok-stoyat-na-zahysti-ukrayinu](https://Mukrayon.gov.ua/novyna/bilshe-60-tysyach-zhinok-stoyat-na-zahysti-ukrayinu) (дата звернення: 02.04 2023).
2. Дерусова Інна Миколаївна. URL: <https://esu.com.ua/article-77672> (дата звернення: 25.03.2023).
3. Жінки на сторожі безпеки: оборонному сектору бракує гендерної рівності. URL: <https://mind.ua/openmind/20253660-zhinki-na-storozhi-bezpeki-oboronnomu-sektoru-brakue-gendernoyirivnosti> (дата звернення: 03.04.2023).

-
4. Жінки під час російсько-української війни. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 30.03.2023).
 5. Збройні Сили України вшановують українських жінок за лідерство та боротьбу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3679575-zsu-vsyanovuut-zinok-ukraini-za-nezlamnist-liderstvo-i-borotbu.html> (дата звернення: 02.04.2023).
 6. Зі зброєю чи без. Українські жінки захищають свою державу. URL: <https://ukrainer.net/zhinky/> (дата звернення: 30.03.2023).
 7. Інна Дерусова. Історія першої жінки, яка отримала звання Героя України посмертно. URL: <https://glavcom.ua/country/society/inna-derusova-istorija-pershoji-zhinki-jaka-otrimala-zvannja-heroja-ukrajini-posmertno-875171.html> (дата звернення: 28.03.2023).
 8. Пам'яті випускниці ТНПУ, яка героїчно загинула, рятуючи людей під час військової агресії/ URL: <https://tnpu.edu.ua/news/7015/> (дата звернення 05.04.2023).
 9. Список Героїв України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 25.03.2023).
 10. Ступницька Катерина Вікторівна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.04.2023).
 11. Українські жінки борються за своє майбутнє та вільну демократичну Україну. URL: <https://m.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/544506294529120/> (дата звернення: 25.03.2023).
 12. Як українські жінки-військові боронять нашу Україну та рятують життя на передовій: 12 вражаючих історій. URL: <https://elle.ua/ludi/novosty/yak-ukrainski-zhinki-viyskovi-boronyat-nashu-krainu-ta-ryatuyut-zhittya-na-peredoviy-10-vrazhayuchih-istoriy/> (дата звернення 05.04.2023).

<i>Жінки-військові, які отримали звання Героїня України під час російсько-української війни: гендерний аспект</i>	
Віктор СІТКАР, Степан СІТКАР	306
<i>Психологічні проблеми становлення професійної суб'єктності</i>	
Марина СМУЛЬСОН, Дмитро МЕЩЕРЯКОВ, Максим НАЗАР	315
<i>Громадська активність як основна складова формування громадянського суспільства</i>	
Леся СТЕБЛЮ, Тетяна Баєва	319
<i>Насильницькі злочини щодо жінок-військовополонених</i>	
Юлія СТЕПАНОВА, Юрій ПАЛАМАРЧУК, Віктор ПОЛЮК	324
<i>Гендерні аспекти в управлінській культурі</i>	
Юлія СТРАЖНИК	329
<i>Гендерні уроки вторгнення: попередня оцінка</i>	
Олена СУСЛОВА	331
<i>Дискримінація жінок в армії</i>	
Вероніка СЯГІНА, Валерія ЯРОШЕНКО	334
<i>Реалізація другого національного плану дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на місцевому рівні</i>	
Любов ТИМОФІВ	337
<i>Жінки та збройні конфлікти</i>	
Максим ТОКАРЧУК, Вадим БОЙКО	340
<i>Гендерний чинник війни: історичний досвід участі жіноцтва в українському підпільно-повстанському русі (середина 1940-х – початок 1950-х рр.)</i>	
Лілія ТРОФИМОВИЧ	344
<i>Фактори гендерного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників</i>	
Дмитро ТУШКО	349
<i>Гендерна компетентність майбутніх офіцерів прикордонної служби як складова інформаційної безпеки</i>	
Клавдія ТУШКО, Вадим ДИЯК	352

**РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**Тези ІV Міжнародної науково-практичної конференції
(18 травня 2023 року)**

Коректори: Ю. О. Бабій, С. С. Кондратюк, О. В. Коломійчук, В. В. Завидович
Комп'ютерна верстка О. В. Філіпенко
Відповідальність за достовірність фактів та інших даних несуть автори

Здано до набору 18.05.2023. Підписано до друку 04.07.2023
Формат 60×84/16. Гарнітура SchoolBook. Тираж 20 прим.
Ум. друк. арк. 24,30. Обл.-вид. арк. 25,08

Видавництво Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3010 від 22.10.2007